

Pastabos pačiam sau

Už gyvą istoriją vaikams

Atgimstančios gamtos ciklai kartojasi jau daug tūkstantmečių – tai ir stebuklas, ir liūdesys, ir ženklas, kad išorinis pasaulis skirtas ne tik savaeigai evoliucijai, bet ir vidiniams žmogaus sielos pokyčiams iliustruoti. Kiekvienas besiskleidžiantis žiedas – svajonės metafora, nukritęs vainiklapis – realybės tropas. Visa, kas juokinga ir liūdna, kas gražu ir bjauru, susiję kaip pavasario žiedo metamorfozės.

Vaikystė daugeliui iš mūsų – šaltinis, maitinantis atmintį ir neleidžiantis jai, kaip žemei, išdžiūti, tapti nederlinga. Todėl vaikystė kaip žemė turėtų būti saugoma ir globojama, kad vėliau, visą gyvenimą, galėtų būti vaisinga. Kad į ją kritęs grūdas sudygtų ir neštų šimteriopą derlių, o ne nuvystų ant akmeningo paviršiaus.

Tokias metaforas pasitelkiau, kad galėčiau perteikti pasididžiavimą Lietuvos vaikais. Kiek jų, gabių ir protingų, turi mūsų nedidelė šalis!.. Kiekvieną iš jų reikia puoselėti kaip didžiausią turtą – juk jie ir yra mūsų turtas, o ne pastatai, fabrikai ar bankai. Štai M. K. Čiurlionio menų gimnazijos iniciatyva neseniai vyko Lietuvos meno mokyklų moksleivių kūrybinių darbų konkursas, skirtas Lietuvos vardo tūkstantmečiui paminėti: komisijai, kurios nare turėjau garbės būti, pateikti rašiniai, prozos kūriniai ir poezija. Nustebino tai, kad moksleiviai, kurių pagrindinė veiklos sritis – muzika, yra dar ir raštingi, valdantys žodį, originalūs, įdomūs, netikėti. O kur dar kasmet vykstantys respublikiniai jaunųjų filologų konkursai, kuriuose moksleivių kūrybą vertina rašytojai, poetai ir kritikai?.. O tarptautiniai konkursai, iš kurių mūsų vaikai parsiveža neretai ir aukščiausius įvertinimus?..

Lietuva niekada „neišsivaikščios“ ir neišnyks, jeigu tik brangins ir saugos tokius vaikus. Ir ne tik tokius. Valstybės ir valdžios pagalbos labai reikia ir tiems, kurie nelanko ne tik kad muzikos mokyklų, bet ir apskritai – mokyklos. Kurie palikti patys sau, ir kūrybinas gyvenimo formas jiems pakeičia griauinančiosios: girtavimas, narkotikai, gatvė, nusikaltimai, agresija. O kadangi vaikas – labai imlus ir jautrus, labai lengva vaikystės žemę paversti nederlinga, užteršta. Atsakomybės už tai turėtume imtis visi – nuo šeimos iki valstybės.

Užtat su savotišku liūdesiu žvelgiu į atstatomus Valdovų rūmus. Kiek dėl jų sulaužyta iečių!.. Vieni – už, kiti – prieš... o juk dabar tuos debatus vertėtų pamiršti, nes rūmai jau stovi, reikėtų pagalvoti apie jų pritaikymą, tikslingumą, prasmę. Kam jie pastatyti?.. Nomenklatūrai, kuri grimzta į užmarštį, įsiamžinti?.. Ar tam, kad turėtume dar vieną praeities šlovę dvelkiantį muziejų, kuriame baisu nusičiaudėti?.. O kaipgi vaikai?.. Ką jiems reikš šitas muziejus?.. Vietą, iš kurios norisi kuo greičiau ištrūkti į saulę, lauką, ten, kur verda gyvenimas?.. Kodėl šituose rūmuose negalėtų virti vaikams įdomus gyvenimas?.. Užuoť pirkę gobelenus už pusę milijono, rengėjai galėtų įrengti rūmuose, pavyzdžiui, vaikams skirtą kambarį, kuriame būtų atgamintas Lietuvos valdovų vaikų kasdieninis gyvenimas, apie kurį mes beveik nieko nežinome. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, lėlių teatras (jau XVII a. pab. – XVIII a. pr. Radvilų ir Oginskių rūmuose veikė lėlių teatrai, juose lankydavosi ir artistai iš užsienio). Juk nebūtina Lietuvos valdovus įsivaizduoti tik kaip svetimų žemių užkariautojus, – galbūt jie buvo ir kultūringi žmonės. Kultūrinis rakursas leistų pažvelgti į Lietuvos valdovus kitaip.

Man būtų kur kas įdomiau, jeigu Vytautas Žalgio filmas, kurį Lietuvoje ruošiamasi kurti, atsiskleistų ne tik kaip valdovas, karys, diplomatas, bet ir kaip žmogus, neabejingas kultūrai. Ne tik mojuotų kardu – pavyzdžiui, galėtų su savo vaikais stebėti lėlių teatro spektaklį. Gal tai nebūtų itin didinga ir didvyriška – užtat valdovas taptų suprantamesnis ir įdomesnis šio amžiaus žmonėms. Ypač – vaikams. Juk istorija – gyvas procesas, o ne sausų faktų rinkinys.

Renata Šerelytė

Marcelijus Martinaitis

Aldona Ruseckaitė. Verbų sekmadienio nuojauta.

Vakar ir visados
virš žydinčios gluosnio lazdos
virš upių ir pievų spalvos,
virš medžių, sodybų, kalbos...

Virš kelio, kur guli akmuo,
virš sugrįžimo namo
vakar ir visados...
vakar ir visados...

Virš visko, kas buvo ir bus,
kas žemėj supūdo lapus –
vakar ir visados
virš žydinčios gluosnio lazdos...

Kitame numeryje:

- Kęstutis Trimakas. Adelės Dirsytės kelias.
- Silvija Vėlavičienė. Literatūros ir gyvenimo pilnatis.
- Stasys Goštautas. Dainos – antra laida, trečia karta.

Redaguoja Aldona Žemaitytė aldaze@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

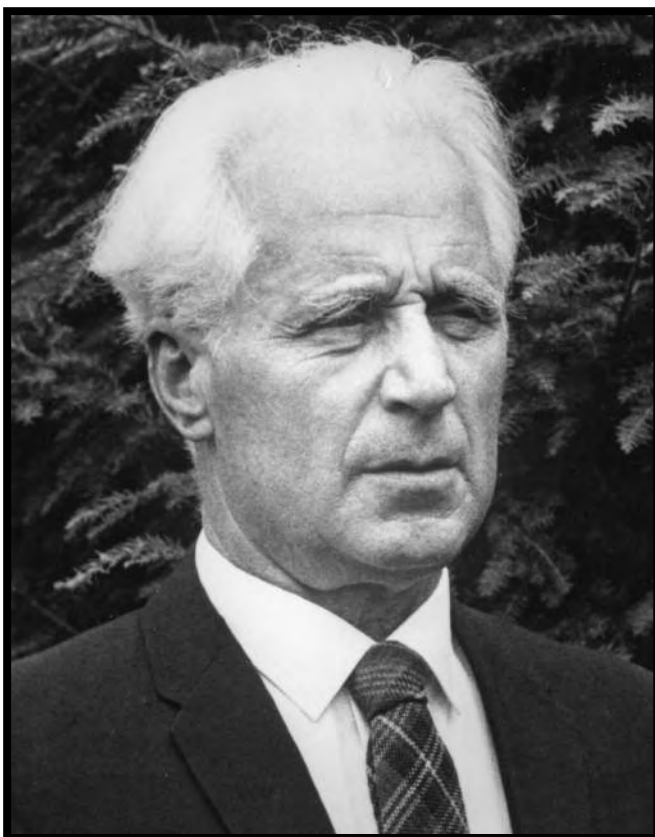
Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Už gyvą istoriją vaikams.
- Marcelijus Martinaitis. Vakar ir visados.
- 2-as psl. Liudas Dovydenas. Susitikimas prie upės.
- 3-as psl. Mindaugas Bielskus. Dovana iš Lietuvos.
- 4 -5 psl. Ramutė Rachlevičiūtė. Puipos žmonės, daiktai ir gyvulėliai.
- 6-as psl. Raimundas Lapas. Kitokios Lietuvos ilgesys.
- 7-as psl. Laimutė Adomavičienė. Apie mįslingą pokštą.
- 8-as psl. Vytautas Visockas. Kam Lietuvoje gera gyventi.

SUSITIKIMAS PRIE UPĖS

Novelė

LIUDAS DOVYDĖNAS

Atėjo Karalius.

Atsisėdęs ant plataus ažuolo kelmo, dar sul-
timis prakaituoto arčiau rauplėtos žievės, pro ūsus
atsiduso. Kaip ažuolo žievė atrodė Karaliaus veidas.

Pailsėjęs Karalius nuėjo retu žingsniu kaip se-
nas arklys pūdyje ir prie klėties durų ant vagio
pakabino dvi terbas: odinę ir drobinę. Ant kito
vagio kabojo svogūnų kasa ir senas pantis.

Kur jau daug kartų sėdėta, Karalius ir da-
bar atsisėdo ant pusgirnio, padėto prieslenks-
čiui, prie klėties durų. Gal nuo malimo pusiau
trūkęs pusgirnį atsigulė kelyje į klėtį ir žvilgėjo
kojų numintas.

Anuose metuose senelis Mykola, tada, sako,
Napoleonas kėlėsi per Nemuną, išleido dukterį
Aniutą Armonysna. Pasogai davė pusę girnos,
karvę be vieno rago, medinę lovą viena koja trum-
pesne ir margą šunį be uodegos. (Adventuose
uodegą nutraukė vilkai.) Antrą pusę girnos se-
nelis Mykola padėjo prieslenksčiui, po užlaidžių
stogu neužlyjamą.

Kai tik Karalius atlanko mūsų kiemą, pir-
miau pasėdi ant pusgirnio, atsipučia, pypkę
išrūko. Tada motina neskubėdama išeina iš tro-
bos ir kaip visada Karalių sveikina: „Tai tebū-
nie pagarbintas Jėzus Kristus”.

„Per amžių amžinuosius amen,” – išgirsti
duslų atsakymą.

Žiemą Karalius nesirodo.

Kalbėjo žmonės, kažin kur Karalius turįs
žilą seserį, našlę, ant upės kranto turinčią ma-
lūną. Tai ten Karalius praleisdavęs žiemas, be-
pasakodamas atvažiavusiems susimalti, kur ka-
da sutikęs valdovus, imperatorius. Pasakojo Ka-
ralius, kaip vienas Gruzijos kunigaikštis caro generolo galvą padėjęs šalimais
tigro galvos ir paklausęs laisvuosius kalnų brolius gruzinus: „Viešpatie, kodėl
tigrui nedavei kardo? Jis nebūtų taip sukruvinęs Gruzijos slenkščiu ir vynu-
gynų!”

– O reikia žinoti, Gruzijos kalnai nuplauti gruzinų krauju, pralietu ka-
zokų kardais. Ir štai aš sava akim mačiau, ir štai aš jums sakau. Regėjau aš
kalnus, parėmusius Gruzijos dangų, ir ašaras, ir kraują.

Šitai reikia žinoti, šitai kožna širdim dunksenti, nes kur laša kraujas, ten
bėda ir sielvartas.

Taip būdavo iškilmingai kalba Karalius.

* * *

Menu aš aną šienapjūtės vidudienį, kai ūmai prapliupęs lietus atvijo pjo-
vėjus ir grėbėjus ant prieklėčio. Skubėdami, uždusę tėvai ir vaikai prakaitu
žvilgėdami susimetę pastogėj.

Tada ant pusgirnio atsisėdo ir Karalius, odinę ir pakulinę terbą pakabi-
nęs ant vagio, prie svogūnų kasos ir seno pančio.

Mama atnešė šviežios ruginės duonos ir medaus, nes jau buvo šienapjūtė
ant pabaigos. Pastatė puodynę giros, iš kurios visi gėrė ir delnais šluostė lū-
pas. Ir liežuviu stumdė kumstus duonos iš vienos žandapūsės į antrą.

Tegul bus pasakyta, Karaliui prabilus niekas nežinojo, kada jis sustos.
Vieni klausėsi, kiti trynė akis, tretį pusę lūpų šypsojosi ar snūduriavo.

Sodrus lietus žliaugė ant kiemo dulkėtos žolės. Varnėnai, žvirbliai ir pe-
rekšlės vištos skleidė sparnus, tarsi maudėsi po varginančios kaitros.

– Ukrainoj tai dėjosi, kur saulėgrąžų laukai tvaska ir dangus toks aukštas
ir mėlynas net akį diegia, jeigu, brolių broli, vyzdžiu metiesi mėlynių mėly-
nėn. Ėjau aš jau iš gvardijos pulko paleistas, nuardęs apsiuvus, sidabrą ir
auksą. Kam gi tau, brolių broli, auksas sidabras, jei dangaus mėlynė už si-
dabrą skaitesnė, jei saulėgrąžų laukai neužmatomi banguoja už auksą auk-
sesni. Tai aš tokio vidudienio metu einu paupe, slepiuosi nuo kaitros. Ant pe-
čių nešulys su tabokos žiupsniu, druskos sauja ir lopytais marškiniais. Upės
pakriūtėn įslinkęs girdžiu dejones, tokį lyg pagalbos prašymą, ale žodžių tai
suprast negaliu. Kadangi žodžių ir nebuvo, tik šiurpios dejonės.

– Išgertum, Karaliau, burna išdžiūvo, – pasiūlo mama.

Karalius išgeria. Užsiverčia puodynę, duonos luitą atsikanda ir vėl pilna
burna:

– Prie sočios dūšios ir Dievas prisilaiko. Dabar galim keliauti.

Patyli Karalius, apsidairo, ūsus kaip voverės uodegą perbraukia delnu.

– Ir pamačiau – moteris: guli ana po skystu vyšnios medeliu, upė sau srū-
va Ukrainos žemę plaudama, gi moteris dejuoja pro dantis, matau – gimdyti
gatava. Tai va, žmogau. Matau aš jos veidą kentėjimo pilną, matau jos akis
prašymu srūvančias; vadinasi, jeigu gali, žmogau, – padėk! Čia žodžiu nieko
neužkiši, brolių broli. Tai aš atsiklaupiu prie upės, rankas nusiplaunu ir išsi-
imu savo sulopytus marškinius. Ir šitai ji, pirmiau išgąstingai akis mėčiusi į

skaidrų vidudienio dangų, dabar išgąstingai seka
mane. Akyse graudulingas klausimas: ar tu, vyras,
gali padėti? Nu, o kaipgi ne. Namuose, tėvui mirus,
su motina kumelei, aviai gelbėdavom, o čia guli
mergaitė, gal septynioliktus užkliudžiusi. Tai ir
imuosi kaip išmanydamas. Ji pro dantis inkščia,
kumštį prie lūpų spausdama, nežinau ar iš
skausmo, ar manęs bijo. Raminu, sakau, kaip
raumenis įtempti, spausti. „Tai tu taip?” kalba
išgąstingai rusiškai. Tai aš jau imuosi kaip rei-
kiant, o ji vis kartoja: „Tai tu taip?”

– Tai tu, Karaliau, buvai bobutė? – Iš galo
prieklėčio kažkas paklausė.

– Jeigu jau taip, tai – bobutė. Ir dantimis
sukandu virkščią. Peilio neturėjau. Pro vyšnios
skystas šakas saulė kepina, abu mes prakaite.
Ji guli šonu žiūrėdama į savo kūdikį, jos raus-
vos akys po skausmų ir didelės, ir motiniškos.
Brolių broli, ir avis, ir karvė gimdymo skaus-
mui, gimdymo džiaugsmui turi tas pačias akis.
Imu drebančiom iš susirūpinimo rankom ir ke-
liu kūdikį saulėn ir sakau kaip maldos žodžius
sava kalba: „Dabar tu, žmogau, žemės valdove,
stiprėk!” Patylom tariau, o ji, pakėlusi galvą,
nustebimo pilna: „Tai tu toks”, tik dabar mū-
siškai.

– Ukrainoj, kas ją ten? – Mano tėvas pa-
klausia.

– Prie upės viena, Dieve, tu mano! – atsi-
dūsta motina.

– Žemė per maža mūsų broliui, seseriai,
kur jų nerasi. Tada aš klausiu tą mergaitę ar
moterį, kaip ji prie Dniepro atsidūrė? Ilga isto-
rija. Gi susirietus trumpai, tai gali sakyti, karš-

ta širdis. Pamilus jinai savo jauna širdim Vilniuje kapitoną Orlovą. Kapitoną
iškėlė Kijevan. Ir abu išvažiavę naujon vieton.

– Peleksiene, duok dar giros ir abišalę, širdis man verda, kai mintimis
grįžtu pas vienišą prie upės išmestą šaldros kapitono.

– Argi taip ir išmetė?

– Taigi, kad išmetė.

– Kur ir širdis žmogaus!

– Dievo nebijojimas, žmogaus nupuolimas!

Taip kalbėjo lietui užaujant ant prieklėčio.

Kaip negirdėjęs, Karalius dėstė savo kalbą gal lietui, gal Ukrainos upei,
gal dievai žino kam:

– Žmogus šitai ant mano rankų. Mergaitė, po teisybei, gimė, betgi – žmo-
gus. Apsimazgojau rankas, išsiėmęs iš nešulio savo lopytus marškinius, suvy-
niojau mergaitę. Čia ir sakys motina gimdytoja:

– Tu gi savo marškinius... o tėvas?... Tėvas su viskuo... ir vystyklais, ir
karieta nudardėjo naktį... su viskuo...

Ir tos tamsios akys, kurios švietė motinos gimdytojos džiaugsmu, dabar
pravirko. Laikau aš ant rankų tikrą pagimdytą ir manau, tai tu dar kruvinais
paausiais laiminga esi, nesupranti pasaulio.

Aptilo lietus. Duona ir gira pasibaigė. Marga višta sodo žole nusekė kry-
puojančius virtine ančiukus prie vandens. Ten višta bėgios aplink kūdrą, kai
jos išperėti vaikai paliks ją ant kranto. Jie neklausys kaip motina kvarkia viš-
tišku išgąščio balsu, kai jos ištupėti, išmylėti nardys vandenyje, gelsvus už-
pakalius iškeldami lietumi išsiprausison saulėn.

Karalius užsikabino ant pečių dvi terbas. Drobinė duona, šikšninė rie-
balas.

Ir nuėjo Karalius papieviais. Lakštuonos upelį pasiekęs priklaupė ir
pasėmęs delnais vandenį gal gėrė, o gal prakaituotą veidą plovė.

Visi pakilo nuo prieklėčio pailsėję. Už vartų išėję su grėbliais, su dalgiais
ant pečių ėmė ir sustojo. Lietaus nuplauton pievon nebeėjo.

Dangus toks aukštas išsiprausęs. Ir patvorio varnalėšos dulkes nusiplo-
vusios puikavosi. Bijūnas po seklyčios langu linksmas dairėsi, regėjo ir girdė-
jo.

Taip lengva, aukšta ir graudu.

Visi kaip susitarę vienu ūmu pritarė Skryvelio Pranui dainą užvedus.

Šilai pušynai, beržai trakynai,

Ažuolai, griauduolės.

Tuose šiluose, tuose trakuose

Srauni upė tekėjo.

Toli, labai toli sklido daina nulytais laukais, pievom. Bangavo už mėlyno
pušyno ligi paties skaistaus dangaus pakraščio. □

Edvinas Minkštimas

Kristina Zmailaitė ir Edmundas Seilius

Dovana iš Lietuvos

Jubiliejinis koncertas „Draugo“ šimtmečiui

MINDAUGAS BIELSKUS

Kovo 22 d. Čikagoje buvo suruoštas koncertas atšvęsti Amerikoje leidžiamo dienraščio „Draugas“ jubiliejų. Koncertavo sopranas Kristina Zmailaitė, tenoras Edmundas Seilius, akompanavo Edvinas Minkštimas. Programa buvo gerai sudaryta, romantiška, stilistiškai vieniša. Jos vientisumą sustiprino tai, kad ne viena arija buvo parinkta iš tos pačios operos. Pirmojoje koncerto dalyje atliktos palyginti lengvo pobūdžio dainos, paskui nuskambėjo arijos iš G. Donicečio operos „Meilės eliksyras“. Antroje koncerto dalyje atliktos arijos iš V. Klovos bei B. Dvariono operų ir J. Brahmsio kūriniai fortepijonui.

K. Zmailaitė pradėjo koncertą A. Kačanausko (1882–1959) kūrinio „Vai gražu“, žodžiai Fausto Kiršos. Kačanauskas – vienas iš „formaliosios“ dabartinės lietuvių muzikos pradininkų, jo kūriniai visiems gerai žinomi. Ši daina buvo gera įžanga koncertui. Po to solistė atliko B. Dvariono (1904 – 1972) dainą „Pušys“ (tekstas – Salomėjos Nėries), parašytą 1959 metais. Ji įdomiai skambėjo, gal net šiek tiek moderniau.

Tada scenoje pasirodė E. Seilius, kuris padainavo kelias J. Gruodžio (1884–1948) dainas. Dainą „Jūra ir mergos“ jis atliko su tam tikra bravūra. Po šių dainų skambėjo dvi V. Mikalausko (1930–2004) dainos. Daina „Čia niekas nesikeis“ – pilna nevilties dvasios, kurią Seilius vykusiai perteikė. Dainininko atliktos Mikalausko dainos – lengvesnio žanro, nesunkiai klausomos, gal kiek ir per „lengvos“ rimtosios muzikos koncertui.

Po Mikalausko dainų akompaniatorius Edvinas Minkštimas atliko J. Brahmsio Intermezzo esdur, opus 117, kurio dvasia derėjo prie ką tik atliktos Mikalausko dainos.

Tada prasidėjo arijos iš Donicečio komiškosios operos „Meilės eliksyras“. Jei prieš tai atliktos dainos buvo gana santūrios, tai arijos skyrėsi nuo jų savo džiaugsmu, šiluma, natūralumu. K. Zmailaitė atliko „Prendi per me“. Šioje arijoje Adina prašo Nemorino pasilikti savo gimtinėje, nors jisai jau pasiruošęs iškelti į svečias šalis. Taigi tai moters prašymo, maldavimo arija. Ar solistė ką nors įtikino neiškelti, nežinau, bet aš džiaugiausi, kad jai pavyko įveikti technines kliūtis. Jų nemažai, jos gana sunkios, arija apima platų balso diapazoną. Gerai atliktas darbas visada pradžiugins klausytoją.

E. Seilius po to atliko „Una Furtiva Lagrima“. Bet kuris operos mylėtojas šią ariją atpažins ir manau, kad mielai vėl pasiklausys. Tai arija apie

ašarą, kuri nurieda mylimajai per skruostą, ašara, kuri įtikina jaunąjį, jog mylimoji jį myli. Ši arija tiesiog šaukiasi, kad būtų atlikta su patosu, bet Seilius tam atsispyrė. Jam užteko natas išdainuoti ir leisti pačiai muzikai atskleisti savo grožį. Besiklausant abiejų arijų, išryškėjo abiejų atlikėjų muzikinis išprusimas. Jie supranta, kad pasaulio nenustebins, bet pati muzika tikrai gali klausytoją pradžiuginti. Ar tai ne šiuolaikinis požiūris į atlikėjo vaidmenį?

Paskutinė ištrauka iš šios operos – duetas „Caro elisir! sei mio...“. Nemorino ką tik įsigijo „meilės eliksyrą“, tai yra, butelį vyno, kurį pamažu geria ir flirtuoja su savo mylimąja. Šiame duete išryškėjo Edmundo Seiliaus vaidybiniai gabumai. Užuoat nešesis butelį vyno, solistas išėjo į sceną su kokakolos skardine. Aišku, tai tuojau pat patraukė žiūrovus, o solistas sau iškėlė uždavinį – kaip pritaikyti mūsų laikų „eliksyrą“ devynioliktojo amžiaus atmosferai. Vyko kova – kokakola prieš Donicetį. Solistams pasisekė, kad jie tokie talentingi, o žiūrovams liko malonus prisiminimas.

Antroje programos dalyje buvo atliktos arijos iš lietuvių operų. Tai Vytauto Klovos „Pilėnai“ ir Balio Dvariono „Dalia“. „Pilėnai“ pirmą kartą buvo pastatyti 1956 m., „Dalia“ – 1959 m. Tai du romantiško pobūdžio kūriniai, kurie savotiškai atspindi sovietinį laikotarpį. Kaip ir viso koncerto metu, nesigirdėjo jokių disonansiškų tonų, vien tik lengvai klausomos arijos ir duetai. Žinoma, jos meistriškai atliktos ir žiūrovą sudominančios. „Pilėnų“ Eglės ir Rūtenio duetas – tai meilės duetas, svajojant apie ateities planus, panašus yra ir Da-

lios ir Jurgelio duetas. Žvilgsnis į gražesnę rytojų. Man pačiam keista, kad jau ir pats atpažįstu šias arijas. Įtikinti klausytoją, sudaryti tinkamą aplinką padėjo jaunas abiejų atlikėjų amžius ir, be abejo, mano, klausytojo, sentimentai.

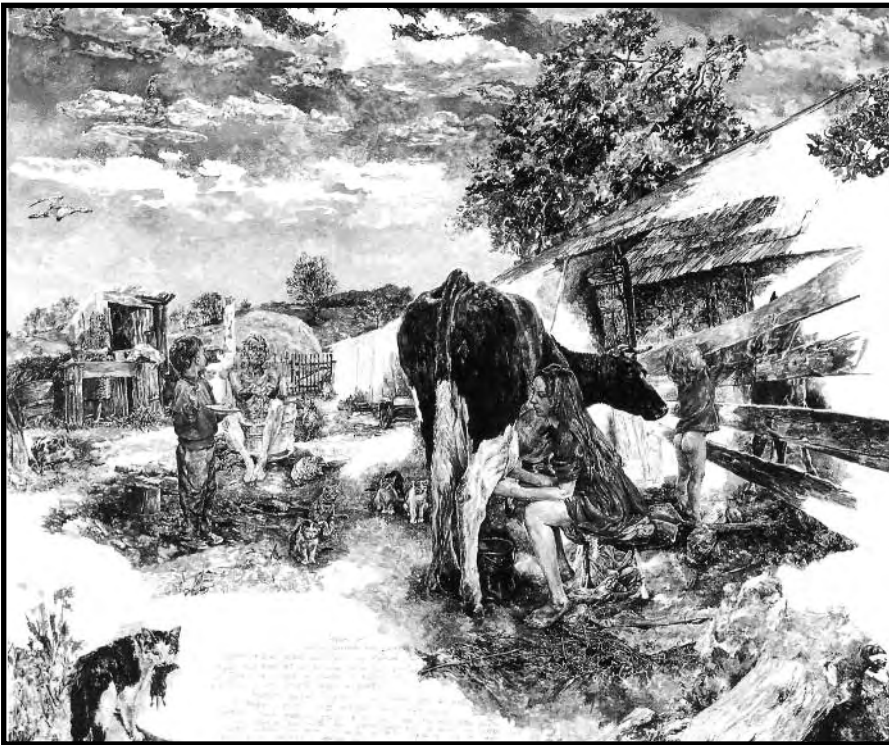
Perėjimui nuo vienos operos prie kitos programoje buvo įterpta J. Brahmsio Intermezzo, opus 117, b – moll. E. Minkštimas puikiai atliko šį kūrinį, tačiau, pabaigęs skambinti, atsiprašė žiūrovų, kad jiems teko klausytis nesustyguoto fortepijono. Abi Brahmsio „Intermezzo“ dalys – ne pačios aukščiausios klasės kūriniai, bet šių kūrinių pasirinkimas rodo, kad Minkštimas yra subrendęs muzikas. Jei jis būtų pasirinkęs bravūrišką kūrinį, tokia konkurencija su dainininkais sugadintų koncerto nuotaiką. Minkštimo atlikimas buvo paprastas, nedramatiškas, nenusaldintas, leidžiantis publikai daugiau įsiklausyti į Brahmsio muziką, nei į atlikėjo interpretaciją.

Programos užsklandą sudarė F. Leharo duetas iš „Linksmosios našlės“. Ir vėl dviem gražiems, jauniems atlikėjams, esantiems pačiame jėgų žydėjime, nelabai ką gali prikišti.

Šis koncertas – dovana „Draugui“. Iš Lietuvos. Juk išugdyti tris linksmus, supratingus talentus reikalauja visuomenės pastangų. Visuomenės, kuri vertina muziką, kuri praėjo nelengvus kelius sovietmečiu pastatant operas, – jų ištraukas per koncertą ir girdėjome. Aišku, spindinčias grožiu ir meile. Kreipiuosi į gerbiamą poną Minkštimą – prašom grįžti pas mus, gal kitą kartą fortepijonas bus geriau sustyguotas. Man atrodo, kad „Draugas“ jums trims dabar yra skolingas. □

Po koncerto. Iš kairės: I. Kriaučeliūnienė, M. Remienė, E. Seilius, K. Zmailaitė, E. Minkštimas, A. Sakalaitė ir S. Kuprys.

Sauginčių vienkiemis. 1997. Pop., akv., piešt. 53x61.

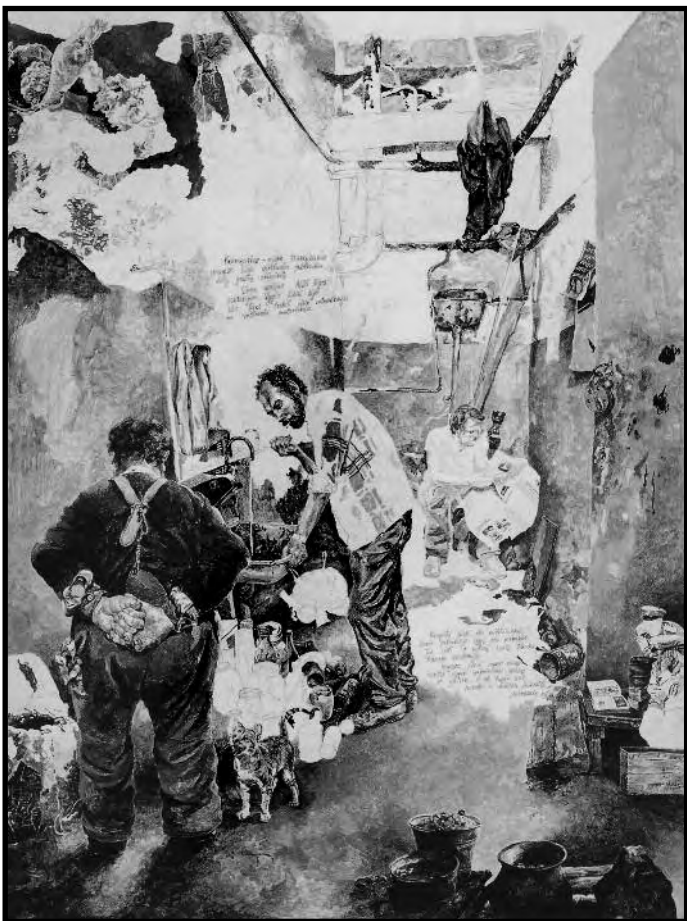

Kiaulės pjovimas Šešuoliuose. 1991. Pop., akv., temp. 34x47.

Audriaus Puipos žmonės, daiktai ir gyvulėliai

RAMUTĖ RACHLEVIČIŪTĖ

Daugiau kaip dešimt metų prabėgę po Audriaus Puipos mirties įrodė, kad niekas nepakeis šio dailininko Lietuvos mene. Ir niekas neatstos bendravimo su Audriumi auditorijoje, svečiuose, kelionėje. Visų pirma, tai buvo piešas *par excellence*. Puikus pedagogas, Piešimo katedros dėstytojas, kurio indėlis į piešinio meną yra dar tikrai tinkamai neįvertintas. Jo dėmesys piešiniui iš natūros, modelių studijos, labai autentiška šiuolaikinio menininko ir pagarbaus amatininko (pvz., popierių subtiliai tonuodavo kaštonų nuvuru ir pan.) jungtis ne tik nepaseno, bet tapo dar įspūdingesnė ir tikrai nepakartojama. Jo kruopščios mėnesių mėnesiais pieštos, akvarele lietos studijos – figūrinės kompozicijos interjeruose – neturi sau lygių ne dėl įdėto fantastiškai gausių valandų darbo, bet dėl meninės vizijos autentiškumo. Tokios yra scenos iš vilniečių inteligentų (Jacovskių, Klimų, Kavaliauskų, Leonavičių ir kt.)

Kosmausko rytas. 1988. Pop., akv., temp. 71x52.5.
Iliustracijos iš knygos
„Audrius Puipa. Šiuolaikiniai lietuvių dailininkai“.

gyvenimo. Tačiau ne mažiau svarbūs ir lietuviško kaimo vaizdai (pvz. Šešuolių), įvairūs buitiniai vyksmai. Tam tikrais atžvilgiais tai yra nykstančio Lietuvos kaimo vaizdai (kiaulės pjovimas, vaiko ar senelio maudymas ir pan.), kurie įamžinti su „puipiška“ meile paprastam žmogui, humanizmu ir šelmišku humoru. Ir dar tie akvarelių „aprašai“, kuriuos paliko Audrius ant svarbesnių savo akvarelių; juose smulkiai išvardyti, išaiškinti visi herojai, mizanscenos. Apie Audriaus Puipos kūrybos svarbą meniniam gyvenimui byloja ir tas faktas, kad 1997 m. Nidoje iškilus Lietuvos menininko atminimui buvo surengtas tapybos pleneras.

Šiuolaikiški dailininkai Nepriklausomybės metų pradžioje aiškino, o ir dabar laikosi nuomonės, kad akademinio piešimo metodika – apynasris menininkui. Jis esą stabdo meninį vystymąsi. Dalis menininkų, norinčių žengti koją kojon su gyvenamuoju laiku, yra įsitikinę, kad piešinys – tik vienas iš būdų išmokyti amato, bet kuriantiems šiuolaikinį meną jis nereikalingas. Šiandien dėsantys skulptūrą Vilniaus dailės akademijoje pedagogai įsitikinę, jog reikia eksploatuoti antrąjį piešimo – kaip mąstymo būdą. Jeigu dabartinį menininką domina skirtingi mąstymo būdai, tai akademinis piešimas ne tik nepadeda, bet ir trukdo menininkui atrasti savo autentišką kelią, atrasti save kaip menininką. Logiškai mąstant, akademinis piešinys turi vesti prie akademinės skulptūros, aiškina Petras Mazūras. Taigi, nuomonė: išmok piešti akademiškai, o po to daryk ką nori – atrodo jau paseno, – taip tvirtina naujo, radikalaus meno kūrėjai.

Audrius Puipa nekreipė dėmesio į tokius svarstymus apie pakitusias piešinio funkcijas ir svarbą, į neva nuvertėjusį akademinio piešimo mokymosi metodą ir išimtinai gilinosi į piešinį iš natūros, modelių studijas. Jo kruopščios, mėnesių mėnesiais pieštos, akvarele lietos studijos, kur vaizduojami menininkai ar valstiečiai savo namų aplinkoje – neturi analogų ne dėl fiziškai prie kūrinio praleistų gausių valandų, bet dėl savito požiūrio, meniškumo. Metraštininkas Audrius Puipa narsiai ir atidžiai stebėjo, vaizdavo kasdienį gyvenimą. Švelniai ir atlaidžiai pasišaipydavo iš žmonių silpnybių, įterpdamas ne tik tikras istorijas, bet ir bevielio kaimo telegrafo gaudus. Puipos kūrybos metodo niekaip nepavadinsi kritiniu realizmu – jam nerūpi socialinių negerovių demaskavimas. Dailininko ironija, autoironija – meili ir neįžeidžianti to, kuris turi humoro jausmą.

XX a. antroje pusėje akvarelės technika atsidūrė tapybos meno pakraščiuose. Sovietų sąjungoje akvarelė dažniausiai buvo priskiriama prie grafikos meno, nes buvo atliekama ant popieriaus. Lietuvoje sovietinio režimo metais sukurtas akvareles netgi cenzoriai atlaidžiau vertino nei aliejinės tapybos kūrinius. Todėl menininkai, patekę į vienokią ar kitokią nemalonę, nepriklausantys tapytojų cechui ir sunkiai besiskverbiantys į respublikinių vaizduojamosios dailės parodų sales, patekdavo į akvarelės parodas. Architekto Lino Katino, tapytojo ir grafiko Valentino Antanavičiaus darbai, atlikti akvarelės technika, buvo kitaip, „švelniau“ vertinami nei aliejinės tapybos darbai. Piešimas ir akvarelė asocijavosi su stojamaisiais į Vilniaus dailės akademiją egzaminais, atskirais rezervatais respublikinėse vaizduojamosios dailės parodose (eksponuojama buvo kur nors vestibulyje, koridoriuje ar kitokiame užkaboryje) arba atskiromis, vien akvarelistų rengtomis parodomis, kurių statusas nebuvo itin aukštas. Šiandien mes nemanome, kad Audrius Puipa – žymus Lietuvos akvarelistas, nors jo svarbiausi kūriniai atlikti akvarelės technika. Kai ta pačia akvarele remdamasis Audrius Puipa atlikdavo litografiją, serigrafiją – jis atsidurdavo grafikų ceche. Šiais laikais priklausomybė cechui visai neaktuali. Audrius Puipa yra puikus menininkas, ir technikos klausimas tampa nesvarbus.

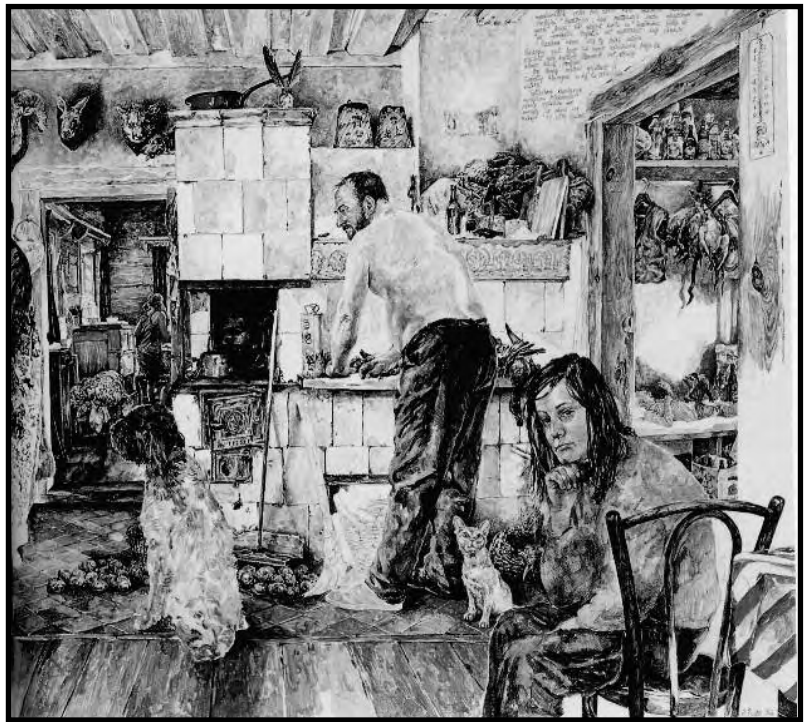
„Seniau nei tapytojai, nei grafikai manęs į kompaniją nepriimdavo. Dabar jau visiems tas pats – daryk ką nori... Akvarelės man labai brangios, jų neparduodu – paliksiu dukrai. Jei kas pasakytų, kad prastos – supykčiau, duočiau į ausį. O litografijose reprodukuoju pats save, kad grafikai pripažintų, kad pardaut galėčiau... Žmonės nelaibi įsivaizduoja techninius dalykus, nežino, kad norint spalvotą atspaudą padaryti, reikia tą patį darbą ant devynių akmenų nupiešti...“ – pasakojo A. Puipa šių eilučių autorei. Jis nebijojo nei realizmo, nei anekdotiško pasakojimo. Negašdino menininko ir etnografiškumas.

Šliuzams Nepriklausomybės metais atsivėrus, atrodė, jog tik nauji keliai mene yra geri. Todėl beveik visi, ypač jaunesnės kartos, dailininkai pasinėrė į instaliacijų, objektų kūrimą, medijų studijavimą ir ėmė veržtis į priešakines avangardo linijas, stengdamiesi kaip nors prisivyti Vakarų dailės istorijos šiuolaikinės dailės etapą.

Audriaus Puipos kūryba Nepriklausomybės epochai prasidėjus niekuo nepasikeitė – jis lyg motukas piešė paprastu pieštuku ir liejo akvarele tuos pačius motyvus, rinkosi tas pačias numylėtas *kasdienės buities, flirto temas*, neatsisakė polifoniškai išvystyto pasakojimo su preciziškomis detalėmis ir pikantiškais mažmožiais, o tai smerkia-

Tėvo maudymas. 1994. Pop., akv., temp. 46x69.

Kavaliausko šeimyna (fragmentas). 1992. Pop., akv., temp. 47x87.

mai mene vadinama *anekdotiškumu*. Nebijojo Audrius Puipa ir visų vengiamo *naratyvumo* – išplėto to nuoseklaus pasakojimo, *etnografiškumo* – vienareikšmiškai vertintos meno kūrinio savybės, sietinos tik su vyriausios ar vyresnės kartos dailininkų realistų kūryba ir su anachronistinėmis tendencijomis. *Etnografinis* pradas dailėje (dažniausiai tariamas su ironija, turint omenyje tam tikrą anonimišką, netgi anemišką realybės pavidalų vaizduoseną), berods, tiko tik norintiems užfiksuoti lyg dokumentą nykstančius kryžius ar kitokius liaudies meno, buities artefaktus. Ar tiesiog tinkamas kaip mokomoji priemonė Dailės akademijos pirmųjų kursų studentams vasaros praktikos metu Rumšiškių buities ir etnografijos muziejuje.

* * *

Jaunas dailininkas Audrius Puipa lyg koks XIX amžiaus pirmosios pusės bydermerio dailininkas skrupulingai, bet su atlaidžia šypsena piešė jaukios miestelėniškos buities apraiškas. Jis nevengė netgi sentimentalių (tačiau tik iš pirmo žvilgsnio), o dažniausiai anekdotiškų menininkų ir valstiečių kasdienės buities, šeimyninės laimės ir gerovės scenų. Sustiprindamas išpūdį, ranka prirašydavo trumpesnį ar ilgesnį graudžiai juokiną vienu ypu užrašytą vaizduojamos scenos „libretą“, kuris kaip pasakėčia ar savotiškas lietuviško kaimo tragikomedijos žanras beveik visada turėjo pamokomą ar net autodidaktinį momentą. Dailininkas paprašydavo vertėjų, kurie menininko tekstą išversdavo į anglų, vokiečių, prancūzų, ispanų, rusų kalbą – žiūrint iš kokios šalies Audrius Puipos pirkėjas būdavo.

Audrius Puipa piešė taip tiksliai, jog jo akvarelės, vaizduojančios dailininkų Jacovskių, Klimų, Kavaliauskių, Leonavičių namų aplinką bei Vauras, Sližio, Kosmausko dirbtuves, galėtų pasitarnauti memorialinių muziejų kūrimui. Tapytojo Raimundo Sližio dirbtuvėje pavaizduotoje virtuvėlėje galima studijuoti maisto produktus, jų etiketes ir t.t. Pats menininkas pavaizdavęs, kaip Petras Repšys kūrė savo freską Vilniaus universitete, juokaudavo: jei Lietuvą ištiks žemės drebėjimas, tai freską bus galima atkurti iš jo kūrinio.

„Studijų draugai pasišaipydavo iš mano pamėgtų buities, flirto temų, literatūrinių bei socialinių motyvų... Buvau keistuolis, gal nevykėlis... Pats ironiškai vertinau savo valstietiškus motyvus, o dabar žinau, kad kiekvienam – savas kelias. Anuomet tik Algimantas Švėgžda atkakliai tvirtino, kad nėra prastų temų, neįdomių dailės pėriodų“, – sakė A. Puipa.

* * *

Nenorėdamas pakliūti į sovietinę kariuomenę, Audrius Puipa pasirinko tuomet išganingą menininkams galimybę – padirbėti pora metų atokioje nuo rajono centro kaimo mokykloje. Ne kaip

atvykėlis, smalsus stebėtojas, o kaip savas Šešuolių kaimo gyventojas jis dalyvavo kaimiečių susibūrimuose. Šešuolių kaimo kronikos esmingai maitino Audriaus Puipos kūrybą. „Mokytojaudamas Šešuoliuose pasidariau vietos žmonėms savas. Valstiečiai manęs nesivaržydavo – pardavinėjo šnapsą traktoristams, plūdavo, prisiugdavo, galvas mazgodavo. Piešdamas sužinojau daugybę įdomių istorijų, pavyzdžiui, kaip valstiečiai užtiko pirmininką su meiluže rugiuose...“

Norėdamas susidraugauti su savo būsimais herojais Šešuoliuose, dailininkas mėnesį laiko lošė kortomis su Salyku. Su našle Vale teko nemažai išgerti (nors dailininkas iš tiesų nepiktinaudžiavo alkoholiu), perdengti jos tvarto stogą, sukalti kiaulėms lovą, kad leistų piešti jos namų aplinką. „Parodas reikia rengti – taip ir Švėgžda mums aiškino – ne tik Vilniuje ar Kaune. Ir kitų miestų, miestelių žmonės išsiilgę meno. Tokia negera pas mus mada, kad mažame miestelyje surengti parodą maža garbė... Vežiosiu savo kūrinius po visą Lietuvą“ (iš pokalbių su dailininku).

2007 metų liepos mėnesį dailininko kūrybos paroda surengta VDA galerijoje „Akademijoje“, minint dešimtąsias Audriaus Puipos mirties metines. Tais metais menininkui būtų sukakę 47 metai. 2008 metais menininko parodą planuota perkelti į Kauną, Klaipėdą, Šiaulius, Panevėžį. Norėta nors trumpam nuvežti ją į Šešuolius...

* * *

Prancūzų dailininkai realistai, aštrindami ir kritiškai pateikdami socialines situacijas, žmonių charakterius, naudojosi karikatūros, šaržo elementais. Audrius Puipa pripažino tikrovišką vaizdavimo būdą, domėjosi sprangia bei rupia gyvenimo tiesa, tikrove, pateikdamas žaislingai ir su atlaidžia mylinčio tėvo ar sūnaus meile. Menininkas visiškai nebrangino ir jokių meniškumo apraiškų neregėjo paradiškai šventiškose, fasadiško grožio kupinose gyvenimo scenose. Realios tikrovės pavidalus kurdamas iliuziškai, dailininkas pasirūpino modernistinės dailės požymiais – maištu prieš miesčioniškus estetinius stereotipus, vertinančius tik nikeliuotą ir blizgantį naujumą, branginančius liguistą tvarkos pomėgį dėl pačios tvarkos, o ne dėl patogumo, jaukumo. Dailininkas grožėjosi rūdžių koloritu, faktūromis ir nudilusios, apšepusios, kirvarpų išvarpytos medienos dailumu. Audrius Puipa džiūgavdavo aptikęs trobesius, kur kaip balanos gadynėje vienoje erdvėje gyveno žmonės, vištos po plūktą aslą trupinius lesiojo ir avys aptvare blioivė.

Geriau išsiūrėjus, galima aptikti, kad dailininkas siurrealistinį matmenį suteikė kai kuriems

Mano šeimnininkės virtuvė (fragmentas). 1989. Spalvota litografija.

iš pirmo žvilgsnio realistiškiems paveikslams (keisdamas pavaizduotų žmonių ir daiktų dydžius, įvesdamas pasakiškus elementus). Pasirodo ne viskas taip aišku ir prozaiška Audriaus Puipos paveiksluose dėl paradoksalių realių ir išgalvotų dalykų sugretinimų. Iš vaizdingų (it sugedusio telefono principu sukurtų kaimo gyventojų pasakojimų), sunkiai tramdomų aistrų ir sapnų į paveikslus atkeliauja ir apsigyvena žaisliniai herojai. Tokie mažutėliai, nes jie jau mirę, ar iškeliavę į emigraciją anapus vandenyno ar tiesiog besivaidenantys, išnyrantys iš prisiminimų.

Virš vienkiemio praskrieja skraidantis kiliamas, ant tvarto stogo nutupia milžiniška akla musė, kurią išvedė Naujosios Zelandijos mokslininkai, iš kito erdvėlaikio, pavyzdžiui, pokario metų, ateina paviešėti nužudytieji; apsilanko žmogeliukai, kurie pradeda savo gyvenimą šeimnininkui išėjus iš namų, arba akyse įvyksta stebuklas – pakvimpa rožės iš sieninio kilimo ir jų girlianda pakimba troboje. Ir panašiai.

Smagumo suteikia ir paties Audriaus Puipos autoportretiniai atvaizdai. Save be gailesčio patalpino į komiškas situacijas, pavyzdžiui, pavaizdavo tupintį ant puodo ir skaitantį laikraštį („Kosmausko rytas“, 1988) ir kurdavo istorijas, gaudus (apie savo asmenį taipogi). Menininkas aiškino, kad jis ramus, šeimyniškas žmogus, kuris sėdi dirbtuvėje ir piešia valandų valandas ar spausdina grafikos lakštus. Jam būdavo smagu, kai apie jį pasakodavo būtas nebūtas istorijas. □

Kitokios Lietuvos ilgesys...

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Š. m. kovo 10 d. sukako šimtas metų, kai gimė žymus žurnalistas, publicistas, rašytojas Bronys Raila. Drįsčiau teigti, kad tai buvo vienas produktyviausių plunksnos brolių išeivijoje. Kandas ir šmaikštus, jis visad „drėbdavo teisybę“ – amerikiečiai pasakytų: „the good, the bad, the ugly...“ Toli gražu ne visi jį mėgo, o juolab suprato...

Savo gyvenimo kelyje nuo jaunumės sutikdavau daug įdomių asmenybių, kai kurios tapdavo mano kelrodėmis žvaigždėmis. Vieną jų – Bronį Railą – garbingos sukakties proga norėčiau dabar ir prisiminti.

**Pirmoji pažintis:
dvi birbynės – vienas tonas?**

1983 m. išleidau septynerius metus ruošą 400 puslapių žinyną lietuvių ir anglų kalbomis „Ten, ekrane sužibus: Amerikos lietuvių kinematografija 1909 – 1979 m“. Kiek laiko, sveikatos ir energijos tam paklojau! Autentišką medžiagą rinkau kur galėjau: nuo Čikagos ir Madisono – iki Holivudo ir Vilniaus. Viskas, ką įtraukiau į „Ten, ekrane sužibus“, buvo dokumentuota – „ne iš piršto laužta“.

Žinynas sulaukė gerų atsiliepimų išeivijoje ir net tuometinėje okupuotoje Lietuvoje. Tik kažkodėl mano knyga užkliuvo inžinieriui Romui Kasparui, kuris ironiškai „nagrinėjo“ ją „Pasaulio lietuvių“ 1985 m. vasario mėn. numeryje. Ponui Kasparui užkliuvo mano knygoje aprašyta aktorės Unės Babickaitės biografija – mat ji gerokai skyrėsi nuo Bronio Railos pateikto šios moters portreto jo knygoje „Kitokios Lietuvos ilgesys“ (turėčiau pažymėti, kad mano knyga buvo enciklopedinio pobūdžio – be pretenzijų į analizę ar beletristiką).

Netrukus sureagavo ir pats Raila. Štai kaip jis „Pasaulio lietuvių“ 1985 m. balandžio mėnesio numeryje atsiliepė į Kasparo repliką: „*Dar nespėjau perskaityti įdomios Raimundo Lapo knygos apie Amerikos lietuvių kinematografijos raidą, bet iš PL straipsnio matyti, kad jo ‘Ten, ekrane sužibus’ pateikti duomenys apie Unės Babickaitės meninės veiklos raidą savo aptarimu gerokai skirtingi nuo mano radijo paskaitos minčių ir teigimų, kaip jie buvo įdėti ‘Kitokios Lietuvos ilgesio’ knygoje.*

Tik ar jie ‘susikryžiuoja’, kitaip sakant, ar vieni kitiem prieštarauja? Mano rodos, ne. Greičiau jie vienas kitą savaip papildo ir pavaizduoja, kaip tą patį dalyką galima vertinti ir nušviesti iš skirtingų plokštinių.

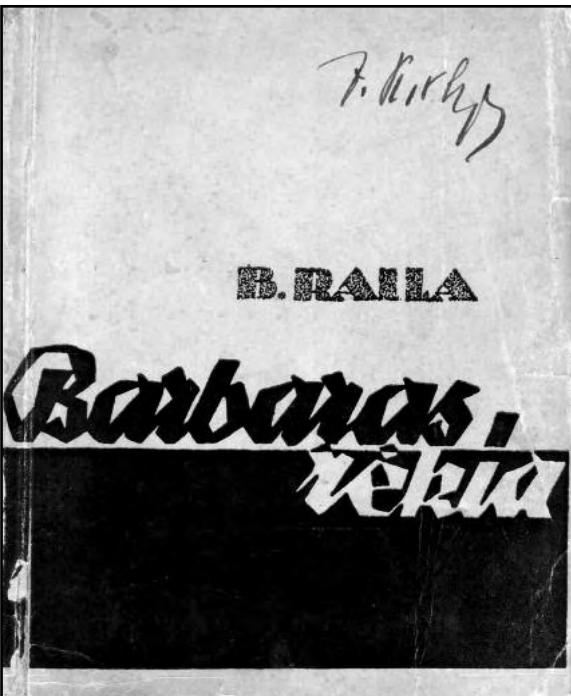
Aišku, tema buvo nelabai svarbi, dargi smulkmeniška, bet itin būdinga mūsų kultūros raidai, mažybės ir didybės kompleksui, tikėjimui ‘užsieniais’, tikrovės ir iliuzijų sumaišymam. Dažnai taip būna.

Aš tikiu, iš dalies ir žinau, kad R. Lapo knygoje sudėti Unės Babickaitės, kaip filmų ir teatro aktorės, biografiniai duomenys surašyti gana teisingai. Taip buvo apie ją rašyta, vaizduota, fotografuota, jos pačios pasakota. Bet tie ‘duomenys’ daugiausia buvo reklama, draugiška ar komercinė propaganda, dabartiškai sakant – ‘publicity’, atliekama už dyką, o dažniausiai už atlyginimą įvairių aktorių agentų, ‘publicistų’. Aš jau 35 metus gyvenu prie pat Hollywoodo, mėgstu pasekti jo ekranų sužibėjimus ir gana intymiai esu susipažinęs, kaip veikia toji reklamos ir garsinimosi mašinija. Ką Lapas pateikė apie Unę, tai tas pats lietuviškos kinematografijos aprašymo metodas mūsų skaitytojams pasimėgauti...“

Bravo, bis, maestro Brony – mūsų mintys daug maž sutapo. Gal prieš 25 metus nenorėjau taip aštriai kritikuoti Babickaitės sukurtos (ar susikurtos) „auros“ ir rankos mostelėjimu pradurti tą muilo burbulą, kuriuo labiausiai tikėjo pati Unė.

Bronys Raila

Tai ne pirmas atvejis, kai sulaukiau kritikos dėl mano nupieštų įžymybių portretų. Neseniai sulaukiau priekaištų, kodėl „Draugo“ kultūriniame priede iškėliau nežinomas Kipro Petrausko numatytų gastrolių 1939 m. į JAV detales... Bet netrukus mūsų dienraščio puslapiuose pasirodė ir teigiamų atsiliepimų tam mano straipsniui apie neįvykusias Petrausko gastroles, o vienas aktyvusis mūsų kultūrinio priedo skaitytojas straipsnį išgyrė ir perskaitęs tą vieną neigiamą ir pagaliau nereikšmingą komentarą įvertino jog tai „There’s no such thing as bad publicity...“

Bet būtent per inžinieriaus Kasparo „bad publicity“ dar 1983 m. užsimezgė pirmieji draugystės ryšiai su Broniu Raila! Įdomu, ką jis – Bronys, jei būtų gyvas, šiandien pasakytų apie mano parašytą Kiprašo neįvykusių gastrolių Amerikoje straipsnį?

Antras veiksmas – artimesnis

Autografų rinkimu (arba „autografomanija“) itin smarkiai susirgau 1990-taisiais. Ką tik buvau grįžęs iš Lietuvos ir atsivežęs pluoštą prieškarinių Kaune leistų knygų. Jų ieškojau sąmoningai – su viltimi, kad autoriai jas pasirašytų, o gal net ir dedikuotų. Viena tokių knygų buvo „Barbaras vėliau“, išleista 1930 m. Kaune, o jos autorius – tuomet dar labai jaunas, tik pradėjęs karjeros laiptais kopti 21 metų Bronys Raila. Žinojau, kad Raila gyvena Kalifornijoje, tad, susiradęs jo adresą, išsiunčiau jam su savo prašymu jo 47 puslapių „jaunystės nuodėmę“ (kaip pasakytų muzikologas Vytautas Venckus). Nedaug praėjo laiko, ir knygutė sugrįžo į mano pašto dėžutę, pasipuošusi įrašu tituliname puslapyje: „*Raimundui Mariui Lapui – Su dėkingumu už bibliografinį dėmesį ir su nustebi-*

mu, kaip ši knygelė iš Lietuvos galėjo atsidurti Amerikoje Jūsų bibliotekai – Nustebęs autorius, lygiai po 60 metų, Bronys Raila. Los Angeles, 1990. IV. Žr. paaiškinimą ant priklijuoto lapuko...“

Manau to „lapuko“ tekstą vertėtų čia pakartoti:

„1990.IV.4, Los Angeles.

Malonus kolega Lapai, –

esu tikrai nustebęs, kaip ši mano jaunų dienų poezijos (labai silpnos!) knygelė atsidūrė Amerikoje.

Ant viršelio pasirašęs jos savininkas J. Kirlys (parašas tikras, pažįstu jo rankraštį –) buvo mano lietuvių kalbos mokytojas – Labai geras pedagogas! – Rozalimo vidurinėje mokykloje 1921–1923 metais. Jis buvo žinomas ir stambus liet. spaudos ir knygų kolekcionierius Lietuvoje prieš daugelį metų (panašiai kaip B. Kviklys Čikagoje). Jis mirė kaip pensininkas Mariampolėje prieš keletą metų, sulaukęs apie 90 metų amžiaus. Aš su juo dar truputį susirašinėju prieš dešimtmetį. Jis irgi domėjosi mano užsieny išleistom knygom ir prašė jų atsiųsti.

Jonas Kirlys buvo puikiai išlavintas pedagogas – lituanistas, patriotas. Aš Rozalime imdavau knygų iš jo gausios asmeninės bibliotekos pasiskaityti. Jis mane taip paruošė lietuvių kalbai, kad vėliau Panevėžio gimnazijoje niekada negaudavau iš liet. kalbos ir literatūros mažesni pažymį kaip penketą ...

Knygos viršelyje jo parašas autentiškas – taigi jis buvo pirkęs tą knygelę, turėjo savo bibliotekoje.

Bet kaip ji galėjo atsidurti Amerikoje? Man labai nuostabu, keista ir kartu šiltai malonu ...

Bronys Raila ”

Brony, Jums rašau irgi geriausią pažymį – ne tik už kolegišką autografą, bet ir galimybę susipažinti su Jūsų mokytoju...

Trečias kartas nemeluojau...

Savo gyvenime Bronys Raila tris kartus kalbėjo į radijo mikrofoną (dviem atvejais – per telefoną ragelį). Pirmąsyk tai buvo dar prieš karą. 1932–1937 ir 1939–1940 m. valstybiniame radijone Kaune Raila buvo spaudos apžvalgų redaktorius ir pranešėjas. Pokario metais gyvendamas Kalifornijoje, jis vėl sugrįžo prie pamulto komentatoriaus darbo ir 1975–1989 m. įsijungė į „Laisvės“ (vėliau pervadintos „Laisvąja Europa“) radijo lietuviškos tarnybos bendradarbių gretas. Visa tai, ką kalbėjo Raila eterijoje, buvo atspausdinta atskirose keturiose knygose: „Vaivos rykštė“ 1980 m., „Kitokios Lietuvos ilgesys“ 1983 m. (pakartotinas leidimas Vilniuje 1993 m.), „Tave mylėti galima iš tolo“ 1986 m. ir „Kryžkelės“ 1989 m. Tai neįkainojami komentarai, kurie aktualūs ir šiandien.

Prisipažinsiu, tuomet Railos knygų nebuvau skaitęs. Bet jo pranešimus per „Laisvosios Europos“ radiją girdėdavau. Jie man labai patikdavo. Ir kai 1991 m. Čikagoje kartu su žmona Ramune pradėjom kasdieninę žinių laidą „Rytmečio ekspresas“, į savo bendradarbius – tarp daugelio kitų – pasikvietėme ir Bronį Railą. Prisimenu, nebuvau tikras, kad jį, tuomet jau pensinio amžiaus žmogų, prisiviliuosim. Tai buvo, berods, 1992 m. Ir iš tikrųjų, iš pradžių jis purtėsi, atsisakinėjo, bet pagaliau sutiko – su sąlyga, kad mokėsim jam honorarą. Paaiškinau mūsų spaudos veteranui, jog joks „Rytmečio ekspreso“ bendradarbis – įskaitant mus pačius – negauna jokio materialinio atlyginimo: dirbame iš idealizmo ir patriotizmo. Bet pasiūliau, kad jo radijo pranešimų tekstai būtų spausdinami Lietuvoje. Susitarėme su Romualdu Ozolu, tuometiniu „Atgimimo“ savaitraščio vyr. redaktoriumi (beje, ir mūsų radijo laidų seniausias bendradarbis), kad faksuosime jiems Railos tekstus, ir jie bus spausdinami „Atgimime“ kaip komentarai.

Toks bendravimas truko porą metų. O kai kadaise „Drauge“ buvo paskelbtas mūsų „Rytmečio ekspreso“ radijo laidų rėmimo vėjus, mūsų nustebimui Bronio žmona Daneta mums atsiuntė net šimtinę.

Nors ir mes, ir jis dirbome iš idealizmo ... Kaip sakoma – „vardan tos ...“ □

Apie mįslingą pokštą

LAIMUTĖ ADOMAVIČIENĖ

Lietuviai išeiviai, 1944 m. atsidūrę egzilyje, leido ne vieną informacinį biuletenį, laikraštį, žurnalą ar almanachą. Leidiniai keitė vienas kitą, kito ir pavadinimai. Ne vienas antrosios bangos išeivis dar gerai pamena neramius metus Vokietijos DP stovyklose. Nemažai tarp „dipukų“ buvo jaunų ir ieškančių savito kūrybinio kelio kūrėjų. Iš kitų grupių išsiskyrė „žvilgsnininkų“ ketvertukas: Adolfas Mekas, Jonas Mekas, Algirdas Landsbergis (1924–2004) ir Leonas Lėtas (tikroji pavardė – Vytautas Leonas Adamkevičius, 1923–1998). Jie, gyvendami Wiesbadene ir Kasselėje, išleido novatorišką kultūros žurnalą „Žvilgsniai“, ėjusį nuo 1946 iki 1948 metų.

Lemtingas susitikimas

I Vokietijos DP stovyklą, Wiesbadeną, tarp kitų išeivių pateko keturi vakarietiškausi nusiteikę būsiami menininkai. A. Landsbergis su L. Lėtu buvo pažįstami jau dešimtmetį: drauge mokėsi Kauo jėzuitų gimnazijoje. Lietuvoje L. Lėtas buvo studijavęs dailę ir architektūrą Taikomosios dailės institute bei Vytauto Didžiojo universitete, paskelbęs pirmus poezijos bandymus. Būsimasis rašytojas, dramaturgas A. Landsbergis buvo baigęs liuanistikos studijas Vytauto Didžiojo universitete. J. Mekas, baigęs Biržų gimnaziją, dirbo „Naujųjų Biržų žinių“ ir „Panevėžio apygardos balso“ redakcijose, o periodikoje buvo paskelbęs pirmuosius apsakymus, eilėraščius, kritikos straipsnius. Taip pat su broliu Adolfu vaidinę Juozo Miltinio teatro studijoje. Hitlerinės okupacijos metais A. Mekas buvo paskelbęs prozinės kūrybos pavyzdžių laikraščiuose.

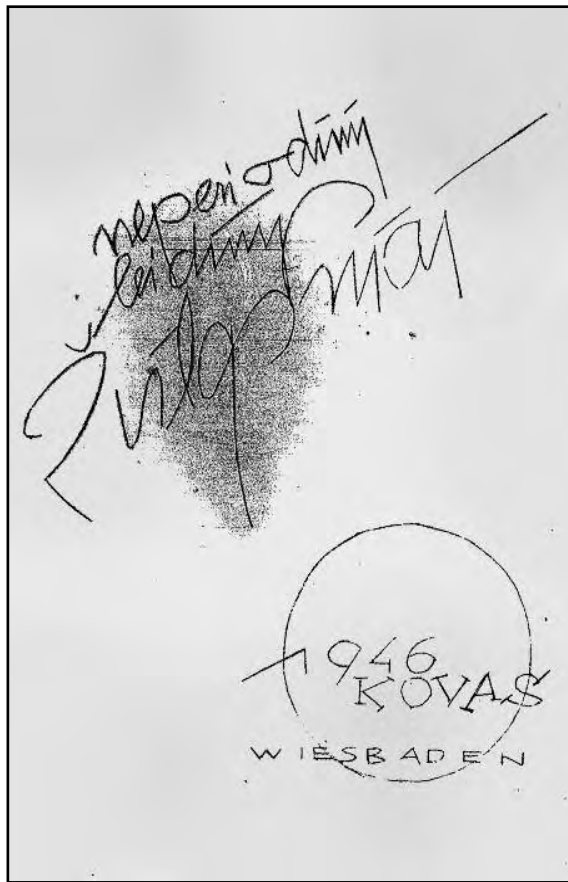
A. Landsbergis ir L. Lėtas, atsidūrę nežinomame Wiesbadene, netrukus susipažino su broliais Adolfu ir Jonu Mekais. Prie „žvilgsnininkų“ branduolio pritapo ir Vladas Šaltmiras. Viena iš draugystės priežasčių – panašios mintys apie meną, lietuvių literatūros krizę, būtinybę atnaujinti tradiciją ir įsijungti, pasak A. Landsbergio, „į pasaulinį orkestrą“. J. Mekas, iš grupės išsiskyręs kaip puikus organizatorius, DP stovykloje ėmėsi veiklos: 1945 m. pradėjo redaguoti stovyklos informacinį biuletenį „Žinios“. Jam talkino V. Šaltmiras, A. Landsbergis ir kiti, klausydami bei užrašydami radijo žinias (Mekas J. „Žmogus be vietos. Nervuoti dienoraščiai“. Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 90). Tais pačiais 1945 metais J. Mekas redagavo ir „Wiesbadeno lietuvių balsą“. Abu laikraščius spausdino Antanas Giedraitis rotatoriumi, kaip netrukus ir „Žvilgsnių“ numerius. Susibičiuliavus ir įsitraukus į bendrą kultūrinį darbą, stiprėjo būsimų „žvilgsnininkų“ branduolys. 1946 m. broliai A. ir J. Mekai įstojo į Filosofijos fakultetą, o A. Landsbergis – į literatūros studijas Mainzo universitete. Be studijų, visi karštai domėjosi aplink vykstančiu kultūriniu gyvenimu: godžiai skaitė įvairias knygas, žurnalus, lankė filmus, spektaklius. Kitokią nei vyresniosios rašytojų kartos estetiką siekė išreikšti netradiciniu žurnalu. DP stovyklose ne kartą badauta, stigo finansų, tad apie žurnalo leidybą spaustuvėje tik svajota. Daug tuo metu ėjo rotatorinių žurnalų. Greta kultūringų, rimtų leidinių rotatoriniai atrodė mėgėjiškai ir kartais kėlė nerimtą įspūdį.

Kur antrasis „Žvilgsnių“ numeris?

Redaktorius J. Mekas pasakoja, kad jų leistam kultūros žurnalui „Žvilgsniai“ pavadinimas kilo gana natūraliai žvalgantis po pasaulį, iš angliško žodžio „looks“, „looking“. Patys „žvilgsnininkai“ teigė, kad buvo išleidę keturis storus žurnalo numerius.

Kadangi Lietuvoje „Žvilgsnių“ beveik neį-

manoma gauti, šio straipsnio autorė, paraginta kolegos dr. Rimanto Skeivio iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, ėmėsi rengti pakartotinį fotografuotinį leidimą. Informaciniuose leidiniuose, moksliniuose šaltiniuose, „žvilgsnininkų“

pasisakymuose teigta, kad būta keturių „Žvilgsnių“ numerių, tad nė nekilo įtarimas, kad nepavyktų rasti visų šio leidinio numerių. Iliuzija netikėtai sudužo: niekur nėra antro „Žvilgsnių“ numerio... Peržiūrėta Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka: joje tik trys neperiodinio žurnalo „Žvilgsniai“ numeriai: pirmas – išleistas 1946 m. kovą, trečias – 1947 m. birželį ir ketvirtas – 1948 m. vasarį. Dingsio numerio nepavyko rasti nei Maironio lietuvių literatūros muziejaus archyve, nei išeivių leidiniais pagarsėjusioje Klaipėdos universiteto Kazio Penkaus bibliotekoje, nei Lietuvos literatūros ir meno archyve, nei Jono Meko vizualiųjų menų centre. Ne vienas kolega ar bibliotekininkas teigė, kad yra keturi „Žvilgsnių“ numeriai, kažkas net yra matęs... Gal pavyktų antrą „Žvilgsnių“ numerį rasti už Lietuvos ribų? Pasaulio lietuvių ir Amerikos lietuvių kultūros archyvuose taip pat nėra. Galbūt patys „žvilgsnininkai“ – J. Mekas ar A. Mekas – turėtų?

Atskleista paslaptis

Laimei, „Žvilgsnių“ redaktorius J. Mekas 2008 m. spalio 1 d. atsiunčia elektroninį laišką, atverdamas ilgai saugotą paslaptį:

„<...> turiu būt atviras ir pasakyti va ką: **ANTROJO „ŽVILGSNIŲ“ NUMERIO NIEKADOS NEBUVOOOO!**

Mes manėm kad tai būtų labai juokingas juokas, kad visi ieškos ateity to numerio ir neras! Fluxus, arba pre-Fluxus juokas. Tai sumanyta / nutarta / padaryta. Taip ir padarėm.

Tai, Algirdai, Valentuk, jūs dabar ten rojuj, ir Adolfas kažkur prie didelės Amerikos upės, juokitės į kumštį! Mūsų juokas išėjo gerai! Labai juokingas juokas, kaip Jurgis sakytų.” Brolis A. Mekas pridurs, taip paaiškindamas antrojo „Žvilgsnių“ numerio dingimą: „*Mes tą padarėm – ir visiškai pamiršom. Niekuomet apie tai negalvojom, iki Jūs paklausėte: „Kur yra tas antras numeris!”* (2008-11-15 elektroninis laiškas autorei).

Iš tiesų fluksiškas žaidimas pavyko, gerokai apsukdamas galvą ne vienam literatūros istorijos tyrinėtojiui, ne vienam susidomėjusiam išskirtiniu kultūros žurnalu! Manyčiau, kad ne vienas litera-

tūrologas ar kultūrologas yra teiravęsis, tačiau, matyt, tokia buvo pasirinkta „žvilgsnininkų“ taktika! J. Mekas iš daugelio metų perspektyvos žurnalą „Žvilgsnius“ sieja su XX a. 7–8 dešimt. tarptautinio menininkų judėjimo „Fluxus“ užuomazgomis. Knygoje „Trys draugai“ (Vilnius: Baltos lankos, 1998) J. Mekas prisimena, kad vienas iš avangardinio žurnalo „Žvilgsniai“ skaitytojų buvo šešiolikametis Jurgis Mačiūnas, su kuriuo jis susitikęs 1952 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir abu aktyviai įsitraukę į „Fluxus“.

Avangardistinė žurnalo pakraipa

Žurnale „Žvilgsniai“ aktualinamos dadaizmo (1916–1923), kuris vėliau turėjęs įtakos ir siurrealizmo, ir „Fluxus“ formavimuisi, idėjos, gyvos to meto pokario Vokietijoje. A. Mekas mena savo ir kitų „žvilgsnininkų“ tuometines jausenas: „DADA reiškė — MIRTIS! šiodieninės Europos kultūrai! — Mums reikia naujo nežinomo kelio, begalinio akiračio. *Europe is dead! It smells of death. Only DADA is alive!*” (2008-11-15 elektroninis laiškas autorei). A. Landsbergis pabrėžia, kad „Žvilgsniuose“ siekė rašyti *kitaip* – netradiciškai, kūrybinių idėjų ieškodami dadaistų ir siurrealistų mene. „Žvilgsnininkų“, ieškančių naujų temų bei formos, maištingą dviasį atitiko dadaistų reikštas nepasitenkinimas esama kultūros, meno situacija, noras išlaisvinti kūrybinį aktyvumą per akibrokštą, absurdišką veiksmą ar atsitiktinumą. Juk būtent atsitiktinumo principu pagrįstas judėjimo „DADA“ pavadinimas, kurį rumunų kilmės poetas Tristan Tzara parinkęs, netyčia atvertęs žodyną ir perskaitęs prancūzų žodį „žaislinis arkliukas“. Paskutiniame „Žvilgsnių“ numeryje publikuotas dadaisto Louis Aragono kūrinys „Užuolaida“, kurio formą laisvai improvizuodami „žvilgsnininkai“ publikavo iš dadaistų leisto žurnalo „Proverbe“ (Paryžius, redaguotas Paul Eluardo, 1920 m. gegužė, Nr. 5, p. 1).

„Žvilgsnininkai“, kaip avangardistai, dadaistai, buvo nusiteikę prieš buržuazijos siaurai suvokiamą meną, mąstymo klišes. Jeronimas Alpis (A. Landsbergio slapyvardis) viename iš svarbiausių „Žvilgsnių“ straipsnių „Dirvonuojantys plotai ir lietuvių literatūra“ teigė, kad nacionalinė literatūra, ypač kritika, menksta. Kritikas piktinosi, kad bourgeois laimina tuos, kurie rašo visuotinai – vadinasi, gerai. „Žvilgsnininkai“ provokavo rimtą skaitytoją kalbos naujadarais, tekstuose paliktais angliškais žodžiais, Vytauto Adamkevičiaus, Žibunto Mikšio bei Kazio Janulio dailės darbais, neįskaitomais šriftais ir vertimais be autorystės (su retomis išimtimis!).

Leidinyje ne tik gausu vertimų iš pasaulinės literatūros (dauguma vertė patys „žvilgsnininkai“), bet ir originalios „žvilgsnininkų“ novatoriškos kūrybos. Iš dramos paminėtina J. ir A. Mekų drama „Istorija apie pajacą“ (pirmas veiksmas), L. Lėto – aiškas žanrines ribas peržengiantis viena-veiksmis „Laiškas“. „Žvilgsnių“ puslapiuose J. Meko eilėraščiu „Naktigonė“ aktualinama daiktiškoji poezija. Asociatyvumu įdomi L. Lėto, A. Landsbergio poezija, o Prano Visvydo eilėraščiai – „Stalas“, „Kalant“ – iliustruoja žaidimą garsais, pabrėžia aktyvią poetinę energiją. Siurrealistiniais bruožais, katastrofos nuojautomis imponuoja A. Landsbergio novelistika, o A. ir J. Mekų prozos pasaulėvaizdį ženklina egzistencinis matmuo.

Kad „žvilgsnininkai“ atsparos ieškojo ir lietuvių literatūros tradicijoje, byloja publikuota lietuvių autorių – Antano Strazdo, Kazio Borutos, Jono Aisčio – kūryba, lietuvių liaudies dainos.

Avangardinės pakraipos žurnalas „Žvilgsniai“ padėjo subręsti menininkų talentams: A. ir J. Mekai – žinomi kaip „naujojo Amerikos kino“, A. Landsbergis bei L. Lėtas – kaip modernistinio žodžio kūrėjai. Be to, „žvilgsnininkų“ leistas žurnalas turėjo svarbios įtakos lietuvių kultūros, ypač literatūros, modernėjimui. □

Kam Lietuvoje gera gyventi?

VYTAUTAS VISOCKAS

Klubas „Tapatybės labirintai” pakvietė į diskusiją „Kas mes esame Lietuvoje?” Pokalbis vyko Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centre. Į „prezidiumą” žurnalistas V. Savukynas pakvietė rusą, lenką ir žydą, kiek vėliau ten atsisėdo ir ukrainietis. Simboliška: pirmųjų trijų įtakingiausių tautinių mažumų atstovai. Eilės tvarką kiekvienas galime pakoreguoti: kai kam gal atrodo, kad įtakingiausi yra lenkai ir žydai, žydai ir lenkai, rusai ir lenkai. Ukrainiečiai po oranžinės revoliucijos ir dujų karo su rusais, geriausiu atveju, ketvirtį, todėl prie stalo jie ir buvo pakviesti paskutiniai, kalbėjo taip pat ketvirtį. Tikiuosi, skaitytojas supranta, kad aš beveik juokauju: pokalbio organizatoriai tik tąkart pasirinko būtent šių tautybių atstovus, šiaip jau, neabejoju, kitais kartais į „prezidiumą” sodinami ir totoriai, ir kairaimai, ir ...

Taigi, kaip jaučiasi Lietuvos žydai, rusai, lenkai, ukrainiečiai? Kas kelia įtampą? Kaip jie supranta lietuviškumą, kurio, pasak V. Savukyno, yra keli modeliai? Nusprendžiau neminėti kalbėjusiųjų pavardžių, ne vien todėl, kad kai kurių nespėjau užsirašyti, o paskui nepasitikslinau, bet ir todėl, kad skaitytojui jos nedaug ką tepasakys, išskyrus žydo. Tai buvo žymus Lietuvos žydas, Nepriklausomybės akto signataras, Lietuvos Seimo narys, kaip pats prisistatė – lietuvių literatūrovės, nors žydai, skirtingai nei kai kurių kitų tautų žmonės, visada išlieka žydais. Jeigu visos tautos būtų tokios atsparios, joms negręstų išnykimas, savo tėvynėje jos niekada nepasijusť antrarūšės, ant-rarūšės jos nesijaustų niekur pasaulyje. Žydui negėda kalbėti, pavyzdžiui, lietuviškai, jeigu jis Lietuvoje gyvena nuo anų laikų, kai rusai į Lietuvą atvažiavo ant tankų. O rusams – gėda. Lenkams irgi gėda, nors jie iš niekur neatvažiavo, užtat mes, lietuviai, čia, į Vilnių, suvažiavome iš Alytaus ir Prienų, Panevėžio ir Kauno... Kodėl tad jie turi prie mūsų taikytis?! Ir nesitaiko. Mano sodo kaimynas lenkas su manim kalba tik rusiškai. Tiesa, jo vaikai ir vaikaičiai be lietuvių kalbos jau neišsiverčia.

Kai kalbėjo Lietuvos lenkas, prisiminiau Atgimimo laikus, kada lenkai siekė autonomijos. Buvo neramu ir skaudu. Kodėl skaudu? Nes žinojome, kad tie, kurie nenori susitapatinti su Lietuva, su mumis, iš tiesų yra mūsų broliai. Tada „Minties” leidykloje aš ilgai ir sunkiai bandžiau išleisti kalbininkės Halinos Turskos monografiją. Naiviai tikėjome, kad jie gal patikės lenkės mokslininkės teiginiais ir atsisakys pražūtingų keti-

nimų. Apie šią kalbininkę ir jos darbus akademikas Zigmas Zinkevičius savo knygoje „Rytų Lietuva praeityje ir dabar” rašo: „Anuomet okupuotoje Lietuvos dalyje vykusius sudėtingus kalbų kontaktavimo ir lietuvių kalbos nykimo procesus daugiausia tyrė lenkų kalbininkė H. Turska. Kai ji rinko duomenis (trečiasis XX a. dešimtmetis) Vilniaus krašte dar visur buvo daug senbuvų žmonių, nepamiršusių protėvių lietuvių kalbos. Turska tvirtina, kad visi sutikti valstiečiai, turintys 90 ir daugiau metų, kažkiek mokėję šią kalbą. Jos nuomone, labai intensyviai lenkėti (ne tik lietuviai, bet ir gudai) pradėjo XIX a. trečiajame ketvirtyje. Tasai procesas vykęs greitai. Seneliai, turintys 80–90 m., jai teigę, jog vaikystėje su tėvais dar kalbėję lietuviškai, bet vėliau ėmę „bjaurėtis” šia kalba. Turintys 50–70 m. žmonės, būdami 20–30 metų amžiaus, su tėvais jau kalbėję lenkiškai. Jie gerai atmena, jog jų tėvai tarpusavy šnekėję lietuviškai, tik vaikai jų kalbos nebesupratę, tėvai lietuvių kalbą vartodavę specialiai norėdami pasakyti taip, kad vaikai nesuprastų”.

Sakoma, kad nutautėję žmonės dažniausiai labai nekenčia pirmosios savo tėvynės. Be to, Lietuvos lenkai tada buvo menkai išprusę ir mokslinių knygų neskaitė, o tie, kurie skaitė, visaip trukdė šiai knygai pasirodyti. Bet ją mes vis dėlto išleidome, „Minties” leidykloje įvyko jos aptarimas, kuriame dalyvavo prof. Zigmas Zinkevičius (rekomendavęs H. Turską išleisti), filosofas Bronius Genczelis ir kt.

Šiandien, deja, manau, kad švietėjiškos mūsų pastangos lenkams neturėjo jokio poveikio, nors autonomijos jie, laimei, ir nesukūrė. Kam knyga buvo skirta, tie jos neperskaitė. O gaila, gal vieni kitus geriau suprastumėm! Lietuvos lenkai šiandien maitinami visai kitokio turinio idėjom. Tautinės mažumos turi tendenciją susiliesti, iširti dominuojančioje tautoje. Lietuvos lenkams, įnirtingai remiamiems iš Lenkijos, tas negresia. Greičiau atvirkščiai: lietuviai jų tarpe jaučiasi nejaukiai, kaip skriaudžiama tautinė mažuma. Lenkai Lietuvoje agresyvėja, reikalauja vis daugiau privilegijų. Ne pagrįstų teisių (jie jas turi), o privilegijų. Lenko korta šiame lošime stipresnė už lietuvio. Niekas lietuvio neklausia: kaip tu jautiesi Šalčininkuose, Eišiškėse, Senuosiuose Trakuose?.. O mes jų klausime: kaip jaučiatės, ką negerai darome? Akivaizdu, kad dabar „autonomija” kuriama šiuolaikinėmis priemonėmis – siekiant valdžios apskričių, rajonų, net sostinės savivaldybėse, net Prezidentūroje.

Prisipažįstu – kaltas esu, kad nuklydau į laikus, kuriuos visomis išgalėmis abi pusės tiesiog reikalaute reikalauja pamiršti. Rizikuoju būti apšauktas nacionalistu, nekenčiančiu tautinių

mažumų, nors toks tikrai nesu. Savo iniciatyva „Minties” leidykloje esu išleidęs A. H. Kirkorą, V. Sirokomlę, Z. Gliogerį, K. Tiškevičių, S. Moravskį, T. Narbutą... Bandžiau supažindinti lietuvių visuomenę su lenkiškai rašiusiais Lietuvos patriotais. Kai leidau H. Turską, nesiekiau, nesitikėjau sulenkėjusių lietuvių sugrąžinti prie lietuvių kalbos, tik vyliausi iš jų didesnės tolerancijos mūsų, dar išlikusių lietuvių, atžvilgiu – išsivadavusios Lietuvos naudai.

Sudėtingi lietuvių ir trijų pagrindinių tautinių mažumų Lietuvoje santykiai. Tačiau kaip bebūtų, Lietuvoje niekas jų neengia. O jie, turėdami stiprų „užnugarį”, ne vienu atveju žeidžia lietuvių orumą: kai skriaudžia lietuviškas mokyklas, reikalauja lenkiškų gatvių pavadinimų, kai laiko save išvaduotojais, o lietuvių vadina fašistais, kai pretenduoja vos ne į visą Lietuvos nekilnojamąjį turtą ir Vilniuje įžūliai ieško savo pėdsakų, stumdydami fotografus ir reikalaujami kompensacijų.

Klube „Tapatybės labirintai” vienas lietuvis papasakojo, kad jis ne kartą buvo pavadintas fašistu, gatvėje ar troleibuse į rusišką klausimą atsakęs lietuviškai – „nesuprantu”. Kai buvo daugomi Seimo langai, jie (pats mačiau ir girdėjau) skandavo: „fašistai!” Niekas kitas, tik rusai lietuvių vadina fašistais. O tai jau jaunosios Lietuvos rusų kartos balsas.

Teisingai buvo pastebėta, kad rusakalbiai Lietuvoje tebemano, jog jie dar gyvena SSRS. Lietuvos rusai susiskaldę, jie neturi vieningos nuomonės. Rusų kalba jau neatlieka to kultūrinio vaidmens, koks buvo praėjusio šimtmečio pabaigoje.

Lietuvoje savo nacionalinę tapatybę nori išsaugoti visų tautų žmonės, vienaip ar kitaip čia radę pastovų arba laikiną prieglobstį, namus. Ukrainietis pasidžiaugė, kad savo tautiškumą tik nepriklausomoje Lietuvoje gali parodyti, tik dabar jie ištrūko iš niveliuojančios rusakalbio sąvokos. Atvykęs į Lietuvą, jis nemokėjo lietuviškai, bet niekada niekas jo gatvėje ar troleibuse neklaidino. Mes, ukrainiečiai, visada buvome už Lietuvos nepriklausomybę, sakė jis. Tuo galima neabejoti, turint omenyje mūsų tautų istorinę praeitį ir šių dienų tarpvalstybinius santykius. Apie tokius santykius su rusais, lenkais ir žydais tuo tarpu galime tik pasvajoti. Daug apsimestinio draugiškumo, apsimestinio nuoširdumo, daug kalbama taip, kaip reikia, o galvojama ir daroma taip, kaip kiekvienam naudingiau. Lietuvos lenkai užsispyrę kaip lietuviai, sakė pokalbyje dalyvavęs lenkas. Pasak jo, kitiems sunku suprasti, kodėl Lietuvos lenkai taip myli Vilnių, jiems šventą vietą. Dėl to „kalti” lenkų literatūros šedevrai: Mickevičius, Kraševskis, Sirokomlė... Beje, jis nusistebėjo, kad Maironio muziejuje Kaune nėra nė žodžio apie Adomą Mickevičių.

Visos Lietuvos tautos yra Lietuvos stiprybė, sakė žydas. Jeigu tai kaip siekiamybė – tikra tiesa, o realybė dar šiek tiek kitokia. Ar ta siekiamybė kada nors taps kūnu – ateitis parodys. O ji, kaip kalbėjo diskusijoje dalyvavę vaikinai ir mergina, štai kokia. Jūs, sėniai, esą, pamiršote, kad dabar XXI amžius. Jūsų supratimas apie valstybę, tautybę – beviltiškai pasenęs. Jaunimas negali žiūrėti į praeitį per lietuvio, žydo, ruso arba lenko prizmę. Tai, kas jums aktualu, mums neturi jokios prasmės. Mes nežinome ir nenorime žinoti, kaip buvo anksčiau, kodėl jūs draugavote, pykotės. Mes gyvename Europos Sąjungoje, ir tautiškumo klausimas mums nerūpi. Aš kilusi iš Ukrainos, kalbėjo mergina, bet gyvenu čia. Kai nuvykstu į Graikiją, ten sakau – aš iš Lietuvos. Bet aš jau kitokia „lietuvė”, negu jūs įsivaizduojate.

Štai taip, ponai lietuviai, rusai, lenkai, žydai, ukrainiečiai, baltarusiai, totoriai... Mano adresas – ne namas, ne gatvė, mano adresas – Europos Sąjunga (pakeičiau dainos tik du paskutinius žodžius).

Mes beviltiškai pasenę su savo tautinėm tapatybėm? Su gimtosios kalbos saugojimu ir puoselėjimu? Su tėvynės, gimtinių ilgesiu?

Pasens ir pasaulio piliečiai... XXI amžius, kuriuo jie taip didžiuojasi, dar parodys, ką gali rasi-nės, religinės, ekonominės, kultūrinės, moralinės krizės. XXI amžius – amžius be tautybės, be tėvynės, be šeimos? ☐

Gerbiami vilniečių ainiai

Jungtinėse Amerikos Valstijose ir kituose kraštuose!

Jau aštuntus metus gyvuoja Vilniečių ainių klubas Lietuvoje, jungiantis prieškario Vilniaus lietuvių, jų vaikus ir vaikaičius. Mūsų veiklos programa siekiama įamžinti prieškario Vilniaus lietuvių organizacijų, draugijų bei iškilų vilniečių darbus, išsaugojant lietuvių tautiškumą, patriotizmą, lietuvių kalbą.

2009 m. liepos 24 d. sukaks šimtas metų nuo žinomo Vilniaus krašto lietuvių žurnalisto, rašytojo Jeronimo Cicėno gimimo. Prieškario laikotarpiu jis aktyviai bendradarbiavo laikraščiuose „Vilniaus šviesa”, „Vilniaus žodis”. J. Cicėno knyga „Dvaruos praleistos dienos” (1937) savo originalumu atkreipė skaitančios visuomenės dėmesį.

Paskutiniaisiais karo metais J. Cicėnas pasitraukė į Vakarus, apsigyveno JAV, kur 1953 m. išleido knygą „Vilnius tarp audrų”. Jos autorius parašė išsamią, gausia medžiaga pagrįstą, studiją apie Vilniaus krašto lietuvių gyvenimą, veiklą okupacijos metais. Ši knyga ilgą laiką Lietuvoje dėl suprantamų priežasčių buvo plačiau nežinoma.

Atgavus Lietuvos Nepriklausomybę, J. Cicėno knyga „Vilnius tarp audrų” buvo išleista, susilaukė didelio susidomėjimo, buvo greit išpirkta. Šiuo metu ji yra bibliografinė retenybė.

Minint šimtąsias J. Cicėno gimimo metines, Vilniečių ainių klubas ėmėsi iniciatyvos pakartotinai išleisti knygą „Vilnius tarp audrų”, propaguodamas Vilniaus krašto lietuvių literatūrinį bei kultūrinį paveldą. Manome, kad leidinys sudomins ir Amerikoje gyvenančius tautiečius.

Knygai „Vilnius tarp audrų” parengti ir atspausdinti planuojamos apie 20,000 Lt. išlaidos. Būtume dėkingi, jeigu rastumėte galimybę paremti J. Cicėno knygos „Vilnius tarp audrų” išleidimą. Atsiskaitomoji sąskaita: LT427044060003934923 AB Vilniaus Bankas (SEB).

Vilniečių ainių klubo valdyba